

ข้อสอบข้อเขียนพระอิทธิธรรม ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๙
อิทธิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอิทธิธรรมิกะโท

สอบวันเสาร์ที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๙

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน

เวลา ๔ ชม.

๑. ก. คาถาที่แสดงมาตีกาทั้ง ๖ และคำปฏินุญานัน แสดงว่าอย่างไร ให้แปลมาด้วย ?
ข. นามเตปณณาส คือสภาวะธรรม ๕๓ นั้น ได้แก่อะไร ? อธิบายลักษณะอาการของตนพอสังเขป ?
๒. ก. ให้แสดงมาตีกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย ?
ข. และ ให้แสดงประเภทของเวทนาโดยนัยทั้ง ๒ นั้นด้วย ?
๓. ก. ให้แสดงการจำแนกสเหตุกจิตโดยเหตุ ?
ข. อโลภะ โอทสะ ที่ประกอบกับญาณวิปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวกไหน ? อโลภะ โอทสะที่ประกอบกับ ญาณสัมปยุตตจิตนั้นเป็นเจตสิกพวกไหน ? และติเหตุกเจตสิก ๓๕ ดวงนั้น ได้แก่อะไรบ้าง เหตุ ๓ นั้น คืออะไร ? ให้แสดงตามคหิตัคคหนนัย
๔. จงแสดงการจำแนกกิจ ๑๔ โดยจิต ๘๙ ?
๕. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้

ปญจวิส ปรีตมฺหิ	ฉ จิตฺตานิ มหคฺคเต
เอกวิสตี โวหาเร	อฏฺฐ นิพฺพานโคจร
วิสาณุตฺตรมฺตมฺหิ	อคฺคมคฺคผลุขฺมิเต
ปญจ สพฺพตฺถ ฉจฺเจติ	สตฺตธา ตตฺถ สงฺคโ

๖. ก. จงแปลคาถาที่แสดงถึงอนุสนธิและ ปฏินุญานัน
ทฺวาสตฺตติวิธา วุตฺตา	วตฺถุมมา สลกฺขณา
เตสํ ทานิ ยถาโยคํ	ปวกฺขามิ สมุจฺจยํ

และให้นับจำนวนวัตรธรรม ๗๒ มาให้เห็นโดยไม่ต้องยกเหตุผล

- ข. พระอนุรุทธาจารย์ แสดงการจำแนกวัตรธรรม ๗๒ นั้น ออกเป็นกี่หมวด ? คืออะไรบ้าง ? ให้บอกความหมายของหมวดนั้น ๆ มาด้วย ?

๗. ในอภิสกสังคหะมีธรรมอยู่กี่หมวด คืออะไรบ้าง และให้แปลพร้อมแสดงองค์ธรรมของบทดังต่อไปนี้

ก. กามสวะ ข. ภโวฆะ ค. ทิฏฐิโยคะ ฉ. อัตตวาทุพาทาน ง. อวิชานิรวณะ

๘. ก. ให้แปลคาถาที่แสดงองค์ธรรมในมิสกสังคหะทั้ง ๗ หมวดมาด้วย

ข. จงแสดงถึงการนำมาของอาหารทั้ง ๔ โดยเฉพาะ ๆ ไม่ต้องยกหลักฐานบาลีขึ้นแสดง ?

๙. ก. คำว่า ฌาน หมายความว่าอย่างไร ? และธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อองค์ฌานนั้นคืออะไร ? ให้แสดงโดยเฉพาะ ๆ

ข. จงแสดงความหมาย พร้อมองค์ธรรม ของอินทรีย์ต่อไปนี้

๑. อนุญญาตัญญูสามิตินทรีย์ ๒. อัญญินทรีย์ ๓. อัญญาตาวินทรีย์

๑๐. จงตอบคำถามดังต่อไปนี้

ก. สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ เป็นชั้นอะไรได้บ้าง ?

ข. ทพยัตถุเป็นอายตนะอะไร ?

ค. อเหตุกิริยาจิต ๓ เป็นธาตุอะไรได้บ้าง ?

ง. รูป ๒๘ นิพพาน เป็น สัจจะอะไรได้บ้าง ?

จ. องค์ธรรมของ อัมมารมณ อัมมาตนะ อัมมธาตุ เหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร ?

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้อสอบสัมภาษณ์พระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๙
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท

สอบวันอาทิตย์ที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๙

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๕ ข้อ

๒๕ คะแนน

เวลา ๑๕ นาที

๑. ก. จงแปลคาถาต่อไปนี้.

สุขเมกตถ ทุกขณจ
ทวาสนุจีสุ โสมนสฺ

โทมนสฺ ทเว จิตฺ
ปญฺจปณฺณาสเกตฺรา.

ข. คำว่า เหตุ หมายความว่าอย่างไร ผลที่เกิดจากเหตุได้แก่อะไร ?

ตอบ ก. คาถานี้แปลว่า สุขเวทนาและทุกข์เวทนา ประกอบอยู่ในกายวิญญูณจิต อย่างละ ๑ ดวง โทมนัสเวทนา ประกอบอยู่ในจิต ๒ ดวง โสมนัสเวทนา ประกอบอยู่ในจิต ๖๒ ดวง เวทนาที่นอกจากนี้ คือ อุเบกขาเวทนา ประกอบอยู่ในจิต ๕๕ ดวง

ข. คำว่า เหตุ หมายความว่า เป็นธรรมที่ให้ผลเกิดขึ้น และให้ผลธรรมนั้นตั้งมั่นในอารมณ์ และให้เจริญขึ้นได้ ผลที่เกิดจากเหตุนี้ได้แก่ กายกรรม วชิกรรม มโนกรรม ที่เป็นกุศลบ้าง อกุศลบ้าง อพยากตบ้าง

๒. ก. เหตุเมื่อจำแนกโดยอกุศล กุศล อพยากตแล้วมีเท่าไร คืออะไรบ้าง ?

ข. อารมณ์ทั้ง ๖ เหล่านี้จำแนกโดยประเภทใหญ่แล้วมีกี่ประเภท คืออะไรบ้าง ? ให้แสดงองค์ธรรมมาด้วย ?

ตอบ ก. เหตุเมื่อจำแนกโดยอกุศล กุศล อพยากตแล้ว มี ๙ คือ อกุศลเหตุมี ๓ คือ โลภเหตุ โทสเหตุ โมหเหตุ กุศลเหตุมี ๓ คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ อพยากตเหตุมี ๓ คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ

ข. อารมณ์ทั้ง ๖ เหล่านี้ เมื่อจำแนกโดยประเภทใหญ่แล้วมี ๔ ประเภท คือ

๑. กามอารมณ์ องค์ธรรมได้แก่ กามจิต ๕๔ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘

๒. มหัคคตอารมณ์ องค์ธรรมได้แก่ มหัคคตกิจ ๒๗ เจตสิก ๓๕

๓. โลกุตตรอารมณ์ องค์ธรรมได้แก่ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน

๔. บัญญัติอารมณ์ องค์ธรรมได้แก่ สัททบัญญัติ อัตถบัญญัติ

๓. คำว่าวัตถุในวัตถุสังคหะนี้หมายความว่าอย่างไร วัตถุมีกี่อย่าง จงแสดงมาพร้อมองค์ธรรม

ตอบ คำว่า วัตถุ ในวัตถุสังคหะนี้ หมายความว่า ธรรมเป็นที่อาศัยของจิตและเจตสิก ชื่อว่าวัตถุ วัตถุมีกี่อย่างคือ

๑. จักขุวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ จักขุปสาท

๒. โสทวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ โสตปสาท

๓. ชานวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ ชานปสาท

๔. ชิวหาวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ ชิวหาปสาท

๕. กายวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ กายปสาท

๖. หทัยวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ หทัยรูป

๔. ก. อารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งการกำหนดของสติมีเท่าไร ? คืออะไรบ้าง ?

ข. แสดงเหตุผลที่วิริยะดวงเดียว เป็นสัมมปปธานทั้ง ๔ ได้ ?

ตอบ ก. อารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งการกำหนดของสติ มี ๔ คือ

๑. รูปชั้น ๖ เป็นอารมณ์แห่งการกำหนดของสติ เรียกว่า กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

๒. เวทนาขันธ เป็นอารมณ์แห่งการกำหนดของสติ เรียกว่า เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน
๓. วิญญาณขันธ เป็นอารมณ์แห่งการกำหนดของสติ เรียกว่า จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน
๔. สัญญาขันธ และสังขารขันธ เป็นอารมณ์แห่งการกำหนดของสติ เรียกว่า ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน
ข. วิริยะดวงเดียวเป็นสัมมปปธานทั้ง ๔ ได้ เพราะกิจของวิริยะในที่นี้มีอยู่ ๔ อย่างคือ

๑. พยายามเพื่อละอกุศลที่เกิดแล้ว ๒. พยายามเพื่อไม่ให้อกุศลใหม่เกิด
๓. พยายามเพื่อให้กุศลใหม่เกิด ๔. พยายามเพื่อให้กุศลที่เกิดแล้วเจริญรุ่งเรืองขึ้น

๕. ก. ในสัพพสังคหะมีธรรมอยู่ที่หมวด คืออะไรบ้าง เมื่อว่าโดยประเภทแล้วมีเท่าไร ?

ข. ธรรมที่เป็นความจริงของพระอริยเจ้า มีชื่อเรียกว่าอะไร ? มีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ? ให้แสดงมาพร้อมทั้ง

ความหมาย และองค์ธรรม

ตอบ ก. ในสัพพสังคหะ มีธรรมอยู่ ๕ หมวด คือ

๑. ขันธ ๒. อุปาทานักขันธ ๓. อายตนะ ๔. ธาตุ ๕. สัจจะ

เมื่อว่าโดยประเภทแล้ว มี ๓๙ (ไม่ต้องนับอุปาทานักขันธโดยเฉพาะ)

ข. ธรรมที่เป็นความจริงของพระอริยเจ้ามีชื่อเรียกว่า อริยสัจจะ มี ๔ อย่างคือ

๑. ทุกขสัจจะ ธรรมที่เป็นทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรมได้แก่ โลภียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๑ (เวไนโลภะ) รูป ๒๘

๒. สมุทยสัจจะ ธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรมได้แก่ โลก เจตสิก

๓. นิโรธสัจจะ ธรรมที่เป็นเครื่องดับทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรมได้แก่ นิพพาน

๔. มรรคสัจจะ ธรรมที่เป็นเหตุให้ถึงความดับทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรม ได้แก่ มัคคังคะเจตสิก ๘ ดวง มีปัญญาเจตสิกเป็นต้น ที่ในมรรคจิต ๔

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เฉลยข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๙

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท

สอบวันเสาร์ที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๙

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน

เวลา ๔ ชม.

๑. ก. คาทาที่แสดงมาติกาทั้ง ๖ และคำปฎิญาณนั้น แสดงว่าอย่างไร ให้แปลมาด้วย ?
ข. นามเตปญญาส คือสภาวะธรรม ๕๓ นั้น ได้แก่อะไร ? อธิบายลักษณะอาการของตนพอสังเขป

ตอบ ก. คาทาที่แสดงมาติกาทั้ง ๖ และคำปฎิญาณนั้น คือ

สมปยุตตา ยถาโยคํ เตปญญาส สภาวโต
จิตตเจตสิกกา ธมมา เตสนทานิ ยถารหํ.
เวทนาเหตุโต กิจจ- ทวาราลมพนวตฺถโต
จิตตูปปาทวเสนว สงฺคโห นาม นียเต.

สภาวะธรรม ๕๓ คือ จิตและเจตสิก ชื่อว่า นามเตปญญาส ว่าโดยลักษณะของตน ๆ ประกอบด้วย เอกุปปาตนา เป็นต้น ตามที่ประกอบได้ ดังแสดงแล้วโดยพิสดาร (ในปริจเฉทที่ ๒)

บัดนี้ ข้าพเจ้าจะแสดงปกิณณกสังคหะของจิตและเจตสิก ว่าด้วยอำนาจแห่งการเกิดขึ้นของจิต โดยประเภทแห่ง เวทนา เหตุ กิจจ ทวาร อารมณ และวัตถุ ตามสมควร.

ข. นามเตปญญาส คือ สภาวะธรรม ๕๓ นั้น ได้แก่ จิต ๑ เจตสิก ๕๒ นี้ นับด้วยลักษณะอาการของ ตน ๆ คือ จิต ๘๙ เมื่อว่าโดยลักษณะแล้ว มีลักษณะอย่างเดียว คือ มีการได้รับอารมณ์อยู่เสมอ เป็นลักษณะ เหมือนกันหมด (อารมณวิชานนลกขณา) ฉะนั้น จึงนับเป็น ๑, ส่วนเจตสิก ๕๒ ดวงนั้น มีลักษณะของตนโดยเฉพาะๆ ไม่เหมือนกัน เช่น ผัสสเจตสิก มีลักษณะกระทบอารมณ์ (ผัสสนลกขณา) เวทนาเจตสิก มีลักษณะเสวยอารมณ์ (อนุ ภวณลกขณา) ดังนี้ เป็นต้น ฉะนั้น เมื่อรวมจิตและเจตสิกเข้าแล้ว จึงเรียกว่า นามเตปญญาส คือ สภาวะธรรม ๕๓

๒. ก. ให้แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย

ข. และ ให้แสดงประเภทของเวทนาโดยนัยทั้ง ๒ นั้นด้วย

ตอบ ก. แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย ดังนี้

๑. เวทนาสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งเวทนา ๓ หรือ ๕
๒. เหตุสังคหะ การแสดงสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งเหตุ ๖
๓. กิจจสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งกิจ ๑๔ และฐาน ๑๐
๔. ทวารสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภททวาร ๖
๕. อารัมมณสังคหะ การแสดงสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งอารมณ์ ๖
๖. วัตถุสังคหะ การแสดงสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งวัตถุ ๖

ข. และประเภทของเวทนาโดยนัยทั้ง ๒ นั้น คือ

๑. อารัมมณานุภวนลักษณะนัย คืออาการเป็นไปแห่งการเสวยอารมณ์
๒. อินทริยเภทนัย คือ การเป็นใหญ่เป็นผู้ปกครอง

๓. ก. ให้แสดงการจำแนกสเหตุกจิตโดยเหตุ ?

ข. อโลภะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณวิปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวกไหน ? อโลภะ อโทสะที่ประกอบกับ ญาณสัมปยุตตจิตนั้นเป็นเจตสิกพวกไหน ? และติเหตุกเจตสิก ๓๕ ดวงนั้น ได้แก่อะไรบ้าง เหตุ ๓ นั้น คืออะไร ? ให้ แสดงตามคติคคหนนัย

ตอบ ก. การจำแนกสเหตุกจิตโดยเหตุ ในสเหตุจิต ๗๑ หรือ ๑๐๓ นั้น

๑. เอกเหตุกจิต จิตที่มีเหตุ ๑ มี ๒ ดวงคือ โมหมูลจิต ๒ เป็นเหตุ ๑ คือ โมหเหตุ

๒. ทวิเหตุกจิต จิตที่มีเหตุ ๒ มี ๒๒ ดวงคือ โลภมูลจิต ๘ มี เหตุ ๒ คือ โลภเหตุ โมหเหตุ

โทสมูลจิต ๒ มีเหตุ ๒ คือ โทสเหตุ โมหเหตุ

ญาณวิปยุตตจิต ๑๒ มีเหตุ ๒ คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ

๓. ตีเหตุกจิต จิตที่มีเหตุ ๓ มี ๔๗ หรือ ๗๙ ดวง คือ

กามาวจรญาณสัมปยุตตจิต ๑๒ มหัคคตจิต ๒๗ โลกุตตรจิต ๘ หรือ ๔๐ มีเหตุ ๓ คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ

ข. อโลภะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณวิปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวกเอกเหตุกเจตสิก

อโลภะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณสัมปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวกทวิเหตุกเจตสิก

และติเหตุกเจตสิก ๓๕ ดวงนั้น ได้แก่ อัญญสมานเจตสิก ๑๓ โสภณเจตสิก ๒๒ (เว้น อโลภะ อโทสะ ปัญญา) ที่ประกอบกับญาณสัมปยุตตจิต เหตุ ๓ นั้นคือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ

๔. จงแสดงการจำแนกกิจ ๑๔ โดยจิต ๘๙

ตอบ แสดงการจำแนกกิจ ๑๔ โดยจิต ๘๙ มีดังนี้

จิตที่ทำหน้าที่ปฏิสนธิกิจ ๖๖ กิจ และจุติกิจมี ๑๙ ดวง คืออุเบกขาสันตிரณจิต ๒ มหาวิปากจิต ๘ มหัคคตวิ ปากจิต ๙

จิตที่ทำหน้าที่อวชชนกิจ มี ๒ ดวง คือปัญจทวาราวชชนจิต ๑ มโนทวาราวชชนจิต ๑

จิตที่ทำหน้าที่ทสสนกิจ มี ๒ ดวง คือ จักขุวิญญาณจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่สวณกิจมี ๒ ดวงคือ โสตวิญญาณจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่ขายนกิจ มี ๒ ดวง คือ ฆานวิญญาณจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่สายนกิจ มี ๒ ดวง คือ ชิวหาวิญญาณจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่ผัสสนกิจ มี ๒ ดวง คือ กายวิญญาณจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่สัมปฏิจฉนกิจ มี ๒ ดวงคือ สัมปฏิจฉนจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่สันตริณกิจ มี ๓ ดวง คือ สันตริณจิต ๓

จิตที่ทำหน้าที่ไวญฐัพพนกิจมี ๑ ดวงคือ มโนทวาราวชชนจิต ๑

จิตที่ทำหน้าที่ชวนกิจ มี ๕๕ ดวง คือ อกุศลจิต ๑๒ หสิตุปปาทจิต ๑ มหากุศลจิต ๘ มหาภิรียาจิต ๘

มหัคคตกุศลจิต ๙ มหัคคตภิรียาจิต ๙ โลกุตตรจิต ๘

จิตที่ทำหน้าที่ ตทารัมมณกิจ มี ๑๑ ดวงคือ สันตริณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘

๕. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้

ปญจวิส ปริตตมฺหิ

ฉ จิตตานิ มหคฺคเต

เอกวิสตี โวหาเร

อภฺจ นิพฺพานโคจรเ

วิสาณุตตรมุตตมฺหิ

อคฺคมคฺคผลฺลขฺมิเต

ปญจ สพฺพตฺถ ฉจฺเจติ

สตุตฺธา ตตฺถ สงฺคโห.

ตอบ แปลคาถาดังต่อไปนี้

จิต ๒๕ ดวงคือ ทวิปัญญาวิญญานจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓ สันตัตถจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘ หสิตุปปาทจิต ๑ เกิดได้ในอารมณ์ ๖ ที่เป็นกามธรรมอย่างเดียว

จิต ๖ ดวงคือ วิญญานัญญาตณณานจิต ๓ เนวสัญญานาสัญญาตณะณานจิต ๓ เกิดได้ในธรรมารมณ์ที่เป็นมหัคคตะอย่างเดียว

จิต ๒๑ ดวงคือ รูปาวจรจิต ๑๕ (เว้นอภิญญาจิต ๒) อากาสาัญญาตณณานจิต ๓ อากิญจัญญาตณณานจิต ๓ เกิดได้ในธรรมารมณ์ที่เป็นบัญญัติอย่างเดียว

จิต ๘ ดวงคือ โลกุตตรจิต ๘ เกิดได้ในธรรมารมณ์ที่เป็นนิพพานอย่างเดียว

จิต ๒๐ ดวง คือ อกุศลจิต ๑๒ มหากุศลญาณวิปยุตตจิต ๔ มหาภิริยาญาณวิปยุตตจิต ๔ เกิดได้ในอารมณ์ ๖ ที่เป็นกามะ มหัคคตะ บัญญัติ (เว้นโลกุตตรธรรม ๘)

จิต ๕ ดวง คือมหากุศลญาณสัมปยุตตจิต ๔ กุศลอภิญญาจิต ๑ เกิดได้ในอารมณ์ทั้ง ๖ ที่เป็นกามะ มหัคคตะ โลกุตตระ บัญญัติ (เว้นอรหัตตมรรค อรหัตตผล)

จิต ๖ ดวง คือ มหาภิริยาญาณสัมปยุตตจิต ๔ ภิริยาอภิญญาจิต ๑ มโนทวาราวชชนจิต ๑ เกิดได้ในอารมณ์ทั้ง ๖ ที่เป็นกามะ มหัคคตะ โลกุตตระ บัญญัติ โดยไม่มีเหลือ,

ในอารมณ์สังคหะนี้ มีการสงเคราะห์จิต ๗ นัย โดยประเภทแห่งเอกกันตะ ๔ อนกกันตะ ๓ ดังที่กล่าวมาแล้ว ด้วยประการฉะนี้

๖. ก. จงแปลคาถาที่แสดงถึงอนุสนธิและปฏินญา

ทวาสดตติวิธา วุตตา

วตถุธมมา สลกขณา

เตสํ ทานิ ยถาโยคํ

ปวกฺขามิ สมฺมจฺจยํ.

และให้นับจำนวนวัตถุธรรม ๗๒ มาให้เห็นโดยไม่ต้องยกเหตุผล

ข. พระอนุรุทธาจารย์ แสดงการจำแนกวัตถุธรรม ๗๒ นั้น ออกเป็นกี่หมวด ? คืออะไรบ้าง ? ให้ออกความหมายของหมวดนั้น ๆ มาด้วย ?

ตอบ ก. คาถานี้แปลความว่า วัตถุธรรม คือ ธรรมที่มีสภาพของตนโดยแท้ ๗๒ ประการนั้น ข้าพเจ้าได้แสดงไปแล้ว บัดนี้ จะแสดงสมุจจยสังคหะ คือ สังคหะที่รวบรวมธรรมต่าง ๆ ของวัตถุธรรม ๗๒ ประการนั้น ตามที่จะเข้ากันได้, และนับจำนวนวัตถุธรรม ๗๒ นั้นมีดังนี้ จิตทั้งหมดนับเป็น ๑ เจตสิก ๕๒ นิปผันนรูป ๑๘ นิพพาน ๑ รวมเป็น ๗๒

ข. พระอนุรุทธาจารย์ แสดงการจำแนกวัตถุธรรม ๗๒ นั้น ออกเป็น ๔ หมวด คือ

๑. อกุศลสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่ายอกุศลโดยส่วนเดียว หมวดหนึ่ง

๒. มิสกสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นกุศล อกุศล อพยากตะ ทั้ง ๓ ปนกันหมวดหนึ่ง

๓. โพธิปักขิยสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่ายมรรคญาณ หมวดหนึ่ง

๔. สัพพสังคหะ การแสดงสงเคราะห์จิต เจตสิก รูป นิพพาน ซึ่งเป็นวัตถุธรรมทั้งหมดรวมกันหมวดหนึ่ง

๗. ในอกุศลสังคหะมีธรรมอยู่ที่หมวด คืออะไรบ้าง และให้แปลพร้อมแสดงองค์ธรรมของบทดังต่อไปนี้

ก. กามสวะ

ข. ภโวฆะ

ค. ทิฏฐิโยคะ

ฆ.อิตตวาทุปาทาน

ง. อวิชขานิวรณะ

ตอบ ในอกุศลสังคหะนั้นมีธรรมอยู่ ๙ หมวดคือ ๑.อาสวะ ๒.โอฆะ ๓. โยคะ ๔.คันถะ ๕.อุปาทาน ๖.นิวรณะ

๗.อนุสัย ๘.สังโยชน์ ๙.กิเลส

แปลและแสดงองค์ธรรมของบทต่อไปนี้

ก. กามสวะ ธรรมชาติที่เป็นเครื่องไหลอยู่ในกามคุณอารมณ์ องค์ธรรมได้แก่ โลกเจตสิก ที่ในโลภมูลจิต ๘

ข. ภโวฆะ ธรรมชาติที่เป็นเครื่องทำให้สัตว์จมอยู่ในรูปภพ อรูปภพ หรือรูปฌาน อรูปฌาน องค์ธรรมได้แก่ โลกเจตสิก ที่ในทิฏฐิตวิปยุตตจิต ๔

ค. ทิวทัศน์โยคะ ธรรมชาติที่เป็นเครื่องประกอบสัตว์ให้ติดอยู่ในความเห็นผิด องค์ธรรมได้แก่ทิวทัศน์เจตสิก
ที่ในทิวทัศน์ตัมปยุตตจิต ๔

ฌ. อัตตวาทุพาทาน ธรรมชาติที่เป็นเครื่องยึดมั่นในรูปนาม ชั้น ๕ ว่าเป็นตัวเป็นต้น องค์ธรรมได้แก่
ทิวทัศน์เจตสิก ที่ในทิวทัศน์ตัมปยุตตจิต ๔

ง. อวิชชานิรวระ ธรรมชาติที่เป็นเครื่องกั้นความดีคือความหลง ความโง่ ที่ไม่รู้ตามความเป็นจริง องค์ธรรม
ได้แก่ โมหเจตสิก ที่ในอกุศลจิต ๑๒

๘. ก. ให้แปลคาถาที่แสดงองค์ธรรมในมิสกสังคหะทั้ง ๗ หมวดมาดู ๆ

ข. จงแสดงถึงการนำมาของอาหารทั้ง ๔ โดยเฉพาะ ๆ ไม่ต้องยกหลักฐานบาลีขึ้นแสดง ?

ตอบ ก. แปลคาถาที่แสดงองค์ธรรมในมิสกสังคหะทั้ง ๗ หมวด ดังนี้คือ

เหตุ เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้ว มี ๖

ฉานังคะ เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้ว มี ๕

มัคคังคะ เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้ว มี ๙

อินทรี เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้ว มี ๑๖

พละ เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้ว มี ๙

อธิปัตติ เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้ว มี ๔

อาหาร เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้ว มี ๔ เหมือนกัน

นักศึกษาทั้งหลาย ฟังทราบการแสดงมิสกสังคหะ ที่มีกุศลเป็นต้นปะปนกันโดยมี ๗ หมวดดังนี้

ข. การนำมาของอาหารทั้ง ๔ โดยเฉพาะ ๆ นั้น มีดังนี้คือ

๑. กพพีการาหาร นำมาซึ่งอาหารขสุทธฐฐกกลาป ให้เกิดในสันดานของสัตว์ทั้งหลาย

๒. ผัสสาหาร นำมาซึ่งเวทนา คือการเสวยอารมณ์เป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง เฉย ๆ บ้าง

๓. มโนสญเจตนาหาร นำมาซึ่งปฏิสนธิวิญญาณ คือการเกิดเป็นมนุษย์ เทวดา พรหม อปายสัตว์
และปวัตติวิญญาณ คือ การเห็น การได้ยิน เป็นต้น

๔. วิญญาณาหาร นำมาซึ่งเจตสิกและกัมมชรูป

๙. ก. คำว่า ฌาน หมายความว่าอย่างไร ? และธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อ องค์ฌานนั้นคืออะไร ? ให้แสดง
โดยเฉพาะ ๆ

ข. จงแสดงความหมาย พร้อมองค์ธรรม ของอินทรีต่อไปนี้

๑. อนัญญาตัญญูสามิตินทรี

๒. อัญญินทรี

๓. อัญญาตาวิทรี

ตอบ ก. คำว่า ฌาน หมายความว่า การเข้าไปเพ่งอารมณ์มีกสิณ เป็นต้น หรือเพราธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ฉะนั้น
จึงชื่อว่า ฌาน

ธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อองค์ฌาน นั้นคือ

ถีนมิทธนิรวรณ เป็นปฏิปักษ์กับ วิตก

วิจิกิจฉานนิรวรณ เป็นปฏิปักษ์กับวิจากร

พยาปาหนิรวรณ เป็นปฏิปักษ์กับปิตติ

กามฉันทนิรวรณ เป็นปฏิปักษ์กับเอกัคคตา

อุทัจจกุกกุกจนิรวรณ และโหมนัสเวทนา เป็นปฏิปักษ์กับโสมนัสเวทนา และอุเบกขาเวทนา

ปิตติ และโสมนัสเวทนา เป็นปฏิปักษ์กับโหมนัสเวทนา

ข. แสดงความหมายพร้อมองค์ธรรม ของ

๑. อนัญญาตัญญูสมาตินทรีย์ ธรรมชาติที่เป็นผู้ปกครองในการรู้แจ้งอริยสัจ ๔ ที่ตนไม่เคยรู้ องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิก ที่โนโสตาปัตติมรรคจิต ๑

๒. อัญญินทรีย์ ธรรมชาติที่เป็นผู้ปกครองในการรู้แจ้งอริยสัจ ๔ ที่ตนเคยรู้ องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิกที่ในมรรคจิตเบื้องบน ๓ และผลจิตเบื้องต่ำ ๓

๓. อัญญาตาวินทรีย์ ธรรมชาติที่เป็นผู้ปกครองในการรู้แจ้งอริยสัจ ๔ สิ้นสุดแล้ว องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิกที่ใน อรหัตตผลจิต ๑

๑๐. จงตอบคำถามดังต่อไปนี้

ก. สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ เป็นชั้นอะไรได้บ้าง ?

ข. ททยัตถุเป็นอายตนะอะไร ?

ค. อเหตุกิริยาจิต ๓ เป็นธาตุอะไรได้บ้าง ?

ง. รูป ๒๘ นิพพาน เป็น สัจจะอะไรได้บ้าง ?

จ. องค์ธรรมของ ัมมมารมณ ัมมายตนะ ัมมธาตุ เหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร ?

ตอบ ก. สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ เป็นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์

ข. ททยัตถุ เป็น ัมมายตนะ

ค. อเหตุกิริยาจิต ๓ เป็น มโนธาตุ มโนวิญญูธาตุ

ง. รูป ๒๘ เป็น ทุกขสัจจะ นิพพาน เป็น นิโรธสัจจะ

จ. องค์ธรรมของ ัมมายตนะ กับ ัมมธาตุนั้น เหมือนกัน ได้แก่เจตสิก ๕๒ สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน

ส่วนองค์ธรรมของ ัมมมารมณนั้น ได้แก่ จิต ๘๘ เจตสิก ๕๒ ปสาทรูป ๕ สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน บัญญัติ

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย